

1976 als klimaatanker: wanneer een meteorologische formulering de geschiedenis vervormt

J.Konstapel, 14-8-2026.

Het jaar 1976 heeft in Nederland een bijna mythische status gekregen. Wie spreekt over een hete en droge zomer, komt vroeg of laat bij 1976 uit. Dat is op zichzelf volkomen terecht. Het Nederlandse neerslagtekort bereikte dat jaar 361 millimeter, een waarde die sindsdien niet meer is geëvenaard. De droogte was bovendien geen kortstondig zomerfenomeen: de voorgeschiedenis begon al in 1975. De hittegolf van 1976 duurde zeventien dagen en telde tien tropische dagen. De maatschappelijke gevolgen waren aanzienlijk.

Juist daarom is de formulering van een KNMI-meteoroloog dat de zomer van 1976 „een uitzondering in die tijd” was problematisch. Niet omdat 1976 niet uitzonderlijk was. Dat was het wel degelijk. Het probleem zit in het woord „uitzondering” en vooral in de impliciete tegenstelling tussen 1976 en „de tijd waarin het plaatsvond”. Daarmee wordt een historisch meteorologisch gegeven gemakkelijk een modern klimaatverhaal waarin het verleden vooral als contrastmateriaal voor het heden gaat functioneren.

Dat onderscheid is belangrijk.

1976 was uitzonderlijk, maar niet uit de lucht gevallen

De eerste fout die in dergelijke formuleringen kan sluipen, is dat uitzonderlijkheid wordt verward met uniciteit. Een record is per definitie een uitzonderlijke waarde binnen een bepaalde meetreeks. Dat betekent echter niet dat het verschijnsel klimatologisch zonder precedent was.

Het KNMI zelf vermeldt dat naast 1976 ook jaren als 1959, 1911 en 1921 tot de zeer droge jaren behoren. In de huidige KNMI-reeks staat 1976 bovenaan met een maximaal neerslagtekort van 361 millimeter, gevolgd door 1959 met 352 millimeter, 1911 met 328 millimeter, 1921 met 321 millimeter en 2022 met 318 millimeter.

Dat maakt de formulering „een uitzondering in die tijd” wetenschappelijk onhandig. Een meteoroloog kan uitstekend zeggen dat 1976 uitzonderlijk was. Maar wanneer daarmee

de indruk wordt gewekt dat zulke zomers in het klimaat van vóór de huidige opwarming eigenlijk niet voorkwamen, wordt de historische context te simpel voorgesteld.

Er waren immers ook vóór 1976 langdurige warme en droge perioden. De klimatologische werkelijkheid bestaat niet uit een normale, stabiele vroegere toestand met daartegenover een nieuw tijdperk van extremen. Klimaatvariabiliteit bestond altijd.

Het interessante punt: het KNMI zegt dit eigenlijk zelf

De merkwaardige tegenstelling is dat het KNMI in zijn eigen documentatie een veel genuanceerder beeld geeft.

Het instituut schrijft in 2026 dat de hittegolf van 1976 vooral bijzonder was door de combinatie van duur en intensiteit. Tegelijkertijd wordt erkend dat de droogte al in 1975 begon. Het KNMI noemt bovendien de enorme maatschappelijke gevolgen en stelt dat het neerslagtekort van 361 millimeter sindsdien niet meer is gehaald.

Dat is een verdedigbare wetenschappelijke analyse.

Maar vervolgens wordt de hedendaagse vergelijking gemakkelijk zo geformuleerd dat 1976 vooral dient als „vroeger uitzonderlijk, nu minder uitzonderlijk”. Daar zit een subtiele verschuiving in. Men beschrijft dan niet meer uitsluitend wat er in 1976 gebeurde, maar gebruikt 1976 als communicatief referentiepunt voor de huidige klimaatverandering.

Dat is niet noodzakelijk onjuist. Het is wel iets anders dan meteorologische beschrijving.

De cruciale scheiding tussen temperatuur en droogte

Een tweede probleem ontstaat wanneer „hete zomer” en „droge zomer” als één verschijnsel worden behandeld.

Voor droogte is 1976 nog steeds buitengewoon relevant. Het KNMI stelt expliciet dat het neerslagtekort van 1976 het huidige record blijft.

Voor temperatuur ligt het inmiddels anders. De gemiddelde temperaturen en vooral de absolute warmterecords zijn door de klimaatopwarming sterk verschoven. Het KNMI constateert bijvoorbeeld dat de hitte van juni 2026 in het huidige klimaat ongeveer eens per twintig jaar voorkomt, terwijl een vergelijkbare gebeurtenis in het klimaat van het begin van de twintigste eeuw vrijwel onmogelijk zou zijn geweest.

Daarmee ontstaat een veel interessanter en wetenschappelijker verhaal:

1976 blijft voor droogte een uitzonderlijk referentiejaar, terwijl het voor hitte steeds minder uitzonderlijk wordt.

Dat is iets anders dan zeggen dat 1976 „een uitzondering in die tijd” was.

Het Verenigd Koninkrijk maakt dezelfde vergelijking — maar preciezer

Het is opvallend dat het Britse Met Office in 2026 precies hetzelfde historische onderwerp behandelt. Ook daar wordt 1976 als benchmark voor hete en droge zomers beschouwd. Het Met Office noemt de zomer „one of the most remarkable” uit de Britse meteorologische geschiedenis en benadrukt vooral de langdurigheid van de combinatie van warmte en droogte.

Maar het Met Office maakt vervolgens een onderscheid dat in Nederlandse formuleringen soms onvoldoende zichtbaar wordt.

De absolute temperatuurrecords van 1976 zijn inmiddels meermalen overschreden. Het Britse temperatuurrecord staat sinds 2022 op 40,3°C. Toch blijft 1976 volgens het Met Office bijzonder vanwege de persistentie van het warme, droge en zonnige weer. Bovendien blijft 1976 in het Verenigd Koninkrijk het record houden voor de gemiddelde maximumtemperatuur van de zomer.

Dat is een veel betere formulering van het historische probleem: **een oud record kan op sommige dimensies zijn ingehaald en op andere dimensies nog steeds overeind staan.**

Het Met Office zegt dus niet simpelweg: vroeger was 1976 uitzonderlijk, tegenwoordig niet meer. Het ontleedt het verschijnsel.

Dat is precies wat het KNMI eveneens zou moeten doen.

België laat zien dat 1976 geen Nederlandse eigenaardigheid was

De vergelijking met België is nog interessanter, omdat België geografisch en klimatologisch direct aansluit op Nederland.

Het Belgische KMI beschrijft 1976 eveneens als een uitzonderlijk jaar. In Ukkel werd de zomer van 1976 de warmste van de twintigste eeuw, met een gemiddelde temperatuur van 19,2°C tegenover 16,4°C normaal. Er waren twaalf tropische dagen en slechts 23 neerslagdagen, het laagste aantal van de eeuw.

De droogte was bovendien al maanden bezig. Het KMI beschrijft hoe de hittegolf van 22 juni tot 8 juli zestien opeenvolgende dagen boven 30°C opleverde. In combinatie met de langdurige droogte ontstond zelfs een ernstig drinkwatertekort waarvoor rantsoenering noodzakelijk was.

Nog belangrijker: het KMI beschrijft ook 1921 als een zeer droge zomer en noemt meerdere oudere droogte-episodes.

Ook in België zien we dus dezelfde werkelijkheid: 1976 was uitzonderlijk, maar het verschijnsel „warm en droog” was geen meteorologische uitvinding van 1976 en evenmin een volledig nieuw verschijnsel dat pas door klimaatverandering mogelijk werd.

Duitsland gebruikt 1976 eveneens als referentiepunt

Ook de Duitse meteorologische dienst, de DWD, gebruikt 1976 als vergelijkingsjaar voor droogte. In een analyse uit 2025 wordt bijvoorbeeld geconstateerd dat een droge periode in Duitsland slechts één historische vergelijkbare situatie had: 1976.

Dat is relevant omdat het laat zien dat 1976 geen typisch Nederlands „recordverhaal” is. Het was een grootschalige West- en Midden-Europese gebeurtenis.

Het KNMI zelf schrijft dat de droogte van 1976 heel West-Europa trof en dat ook het Verenigd Koninkrijk met een van de zwaarste droogtes in eeuwen te maken kreeg.

Het is daarom eigenlijk onjuist om 1976 uitsluitend als een Nederlands historisch curiosum te presenteren. Het was een Europees meteorologisch fenomeen.

Waarom formuleert een meteoroloog het dan toch zo?

Hier moeten we voorzichtig zijn. Zonder de betreffende meteoroloog zelf te spreken, kunnen we zijn of haar motief niet vaststellen. Het zou onwetenschappelijk zijn om te beweren dat de formulering bewust bedoeld is om het verleden te herschrijven.

Er zijn echter wel enkele plausibele verklaringen.

De eerste is communicatief. Nationale meteorologische instituten communiceren tegenwoordig niet alleen meteorologie, maar ook klimaatverandering en klimaatrisico's. Daardoor wordt een historisch record automatisch interessant als vergelijkingsmateriaal voor het huidige klimaat.

De tweede is statistisch. Wanneer het klimaatgemiddelde verandert, verandert ook de betekenis van een historische afwijking. Een temperatuur van 35°C die in 1976

buitengewoon was, heeft een andere statistische betekenis in een klimaat dat inmiddels aanzienlijk warmer is. Dat is wetenschappelijk volkomen legitiem.

De derde is retorisch. Klimaatcommunicatie heeft behoefte aan herkenbare ankerpunten. 1976 is zo'n ankerpunt. Iedereen kent het verhaal van de kurkdroge zomer, de watertekorten en de hitte. Daardoor is het buitengewoon geschikt om veranderingen in het klimaat begrijpelijk te maken.

Maar precies daar ontstaat het gevaar.

Een communicatieanker kan ongemerkt veranderen in een historisch referentiekader waarin het verleden voornamelijk wordt gebruikt om het heden te verklaren. Dan wordt „1976 was uitzonderlijk” geleidelijk „vroeger kwamen zulke extremen vrijwel niet voor”. Dat laatste is een veel sterkere bewering en vereist afzonderlijke onderbouwing.

Is hier sprake van een klimaatpolitiek?

Als met „politiek” wordt bedoeld dat meteorologische instituten tegenwoordig klimaatverandering nadrukkelijk meenemen in hun communicatie, dan is het antwoord duidelijk ja.

Het KNMI doet dat expliciet. Het instituut publiceert bijvoorbeeld attributiestudies waarin wordt onderzocht in hoeverre een actuele hitte- of droogtegebeurtenis door klimaatverandering is beïnvloed. In juli 2026 stelde het KNMI bijvoorbeeld dat de langdurige Europese droogte door klimaatverandering was verergerd, vooral doordat hogere temperaturen tot meer verdamping leiden.

Maar dat betekent nog niet dat het KNMI daarom historische meteorologie „vervalst” of bewust verkeerd weergeeft. Daarvoor is geen bewijs.

Wat wél aantoonbaar is, is dat het KNMI een institutionele communicatietask heeft waarin klimaatverandering een centrale plaats inneemt. Hetzelfde geldt voor het Britse Met Office en de Duitse DWD. Het verschil zit vooral in de manier waarop de historische vergelijking wordt geformuleerd.

Het Met Office is daarin soms explicieter over de dubbele werkelijkheid: 1976 blijft uitzonderlijk vanwege duur en persistentie, terwijl hedendaagse temperaturen de oude temperatuurrecords inmiddels kunnen overtreffen.

Dat is geen ontkenning van klimaatverandering. Integendeel. Het maakt de klimaatverandering juist beter zichtbaar omdat verschillende eigenschappen van extreem weer afzonderlijk worden geanalyseerd.

De betere formulering

De wetenschappelijk sterkste formulering zou daarom ongeveer als volgt luiden:

„De zomer van 1976 was in Nederland uitzonderlijk vanwege de combinatie van langdurige hitte, veel zon en extreme droogte. Het neerslagtekort van 361 millimeter is nog steeds het Nederlandse record. Inmiddels zijn de temperaturen in het Nederlandse klimaat sterk gestegen, waardoor hitte die in 1976 uitzonderlijk was tegenwoordig minder uitzonderlijk is. Voor droogte blijft 1976 echter een belangrijke historische referentie.”

Daarmee wordt niets aan de klimaatverandering afgedaan.

Integendeel: deze formulering maakt het mogelijk om twee dingen tegelijk waar te laten zijn. 1976 was een uitzonderlijke zomer in het klimaat van de jaren zeventig én het huidige klimaat is warmer geworden, waardoor sommige temperatuurrecords uit 1976 inmiddels zijn ingehaald.

Dat is precies de nuance die verloren gaat wanneer men simpelweg zegt dat 1976 „een uitzondering in die tijd” was.

De meteorologische geschiedenis hoeft niet te worden aangepast om klimaatverandering aan te tonen. De geschiedenis is juist interessant omdat zij laat zien dat extreme variabiliteit altijd heeft bestaan, terwijl de statistische achtergrond waartegen die extremen optreden inmiddels aantoonbaar is veranderd.

1976 is daarom niet het bewijs dat het huidige klimaat hetzelfde is als het klimaat van vijftig jaar geleden. Maar het is evenmin het bewijs dat hete en droge zomers vóór de huidige klimaatverandering uitzonderlijke anomalieën waren zonder historische voorgangers.

De correcte conclusie ligt daar tussenin: **1976 was meteorologisch uitzonderlijk, maar niet historisch geïsoleerd; en juist door het jaar op die manier te analyseren wordt zichtbaar wat er door klimaatverandering werkelijk is veranderd.**